

Ulkoasiainneuvosto 23.10.2023; Suomen tavoitteet

Ulkoasiainneuvosto kokoontuu 23.10.2023 Luxemburgissa. Suomea edustaa ulkoministeri Elina Valtonen. Kokouksen aiheina ovat Venäjän hyökkäys Ukrainaan, Armenia-Azerbaidzhan sekä Israelin ja sen lähialueen tilanne. Ajankohtaisina aiheina käsitellään ainakin Sahelia, Kosovon ja Serbian tilannetta sekä Kiinaa. Neuvoston jälkeen järjestetään EU-Keski-Aasia-ministerikokous.

Venäjän hyökkäys Ukrainaan

Suomi pitää tärkeänä, että EU jatkaa vahvaa, tehokasta ja yhtenäistä vastaamista Venäjän sotilaalliseen hyökkäykseen Ukrainaan. EU:n tulee edelleen johdonmukaisesti lisätä pakotteita Venäjää ja Valko-Venäjää kohtaan Venäjän aggression jatkuessa. Suomi pitää tärkeänä ja pyrkii aktiivisesti vaikuttamaan siihen, että pakotteiden asettamisessa kiinnitetään erityistä huomiota pakotteiden tehokkaaseen toimeenpanoon ja pakotteiden kiertämisen estämiseen. Suomi tukee vankasti Ukrainan itsenäisyyttä, suvereniteettia ja alueellista koskemattomuutta. Suomi korostaa, että EU:n vahvaa poliittista, taloudellista ja sotilaallista tukea Ukrainalle sekä materiaaliapua ja humanitaarista apua Ukrainaan tulee jatkaa ja lisätä. (U 87/2022 vp) Suomi valmistautuu myös osallistumaan Ukrainan jälleenrakennukseen. Suomi tukee presidentti Zelenskyin aloitetta Ukrainan rauhansuunnitelmasta oikeudenmukaisen ja kestäväen rauhan takaamiseksi. Suomi katsoo, että rauhansuunnitelmalle on tärkeää saada mahdollisimman laaja tuki. EU:n ja jäsenvaltioiden tulee jatkaa aiheesta käytäviä keskusteluja globaalien kumppanien kanssa eri foorumeilla. Suomi sitoutuu voimakkaasti tukemaan Ukrainaa ja sen jälleenrakentamista ja on avoin erilaisille rahoitusratkaisuille Ukrainan tukemiseksi. Rauhansuunnitelma on EU-budjetin ulkopuolinen väline, jonka tarkoituksena on parantaa EU:n kykyä ehkäistä konflikteja, rakentaa rauhaa ja vahvistaa kansainvälistä turvallisuutta. Suomi tukee Euroopan rauhanrahaston (European Peace Facility, EPF) käyttöä ja lisäpääomittamista Ukrainan tukemiseksi. Rahaston roolia voidaan edelleen kasvattaa Ukrainan jälleenrakennuksen alkaessa. On tärkeää varmistaa, että Ukrainan tukea koskevat toimenpiteet toteutetaan nopeasti, joustavasti sekä Ukrainan tarpeet huomioon ottaen. Suomi suhtautuu myönteisesti EU:n ja sen jäsenvaltioiden tuleviin Ukrainalle annettaviin turvallisuussitoumuksiin Eurooppa-neuvoston 29.6. päätelmien mukaisesti. Suomi katsoo, että EU:n tulee tehdä mahdollisimman pian päätös seuraavasta avustustoimenpiteestä Ukrainalle Euroopan rauhanrahastosta. Lisärahoitusta tarvitaan Ukrainalle annettavan aseellisen ja muun varustetuen jatkamiseksi. On tärkeää saavuttaa pidemmän aikavälin näkymä Ukrainan tukemiseen ja parantaa avun ennakoitavuutta. Suomi tukee eurooppalaisen puolustusteollisuuden kapasiteetin vahvistamiseen tähtäviä toimenpiteitä. Hyödynnetään kaikki mahdolliset yhteishankinta- ja rahoitusjärjestelmät niin EU:n kuin Naton yhteydessä. Suomi tukee Ukrainan asevoimien kapasiteetin vahvistamiseen keskittyvän EU:n sotilaallisen avustusoopperaation toimintaa ja tavoitteita (EU Military Assistance Mission in support of Ukraine, EUMAM Ukraine) ja osallistuu operaation koulutustoimintaan.

Armenia-Azerbaidzhan

Suomi pitää tärkeänä, että EU jatkaa aktiivista roolia Armenian ja Azerbaidžanin välisen dialogin fasilitoimiseksi. Maiden välillä tulee pyrkiä suhteiden normalisointiin sekä pitkäaikaiseen ja kestäväan rauhaan. Tilanne alueella on muuttunut nopeasti, mikä pakottaa myös EU:n reagoimaan uuteen tilanteeseen ja tutkimaan vaihtoehtoja. Suomi on valmis tarkastelemaan eri vaihtoehtoja EU:n toimiksi. Suomi pitää tärkeänä, että EU jatkaa ja vahvistaa kokonaisvaltaista tukea Armenialle. Armenia tarvitsee niin välitöntä humanitaarista tukea pakolaisten vastaanottamiseksi kuin pitkäaikaista, yhteiskunnan kriisinkestokyvyn varmistavaa tukea. EU:n siviilikriisinhallintaoperaatio EUMA:n (EU Mission in Armenia) tarkkailijoiden läsnäolo Armeniassa tukee alueen vakautta. Suomi on valmis tarkastelemaan operaation toiminnan vahvistamista ja EU:n ja Armenian välisen turvallisuuteen ja puolustukseen liittyvän yhteistyön syventämistä Armenian suvereniteetin ja alueellisen koskemattomuuden takaamiseksi. Kansainvälisille toimijoille on taattava pääsy ja läsnäolo Vuoristo-Karabahiin alueelle mahdollisesti palaavien ja sinne jääneiden oikeuksien turvaamiseksi sekä läpinäkyvän tiedonsaannin takaamiseksi.

Israelin ja sen lähialueen tilanne

EU:n tulee osoittaa yhtenäisyyttä ja vahvaa otetta ajankohtaisessa Lähi-idän tilanteessa, joka alkoi eskaloitua terroristijärjestö Hamasin hyökättyä Israeliin 7.10.2023. EU:n tulee tuomita jyrkästi Hamasin tekemät Israelin siviiliväestöön kohdistuneet terroristiset hyökkäykset sekä tunnustaa Israelin oikeus puolustaa siviiliväestöään kansainvälisen oikeuden mukaisesti. EU:n tulee toimia vahvasti Gazan humanitaarisen katastrofin pahenemisen estämiseksi. EU:n tulee vaatia kansainvälisen humanitaarisen oikeuden noudattamista, sekä siviilien ja siviili-infrastruktuurin suojelua. EU:n on vaadittava Gazan veden-, sähkön- ja polttoaineen jakelun palauttamista, rajanylityspaikkojen avaamista sekä humanitaarisia käytäviä avun saamiseksi perille. EU:n humanitaarista rahoitusta alueella on lisättävä. EU:n tuen palestiinalaishallinnolle tulee jatkua, eikä perusteita sen keskeyttämiselle ole. Tarvittavat selvitykset tukien kohdentumisesta oikealla tavalla on vallitsevassa tilanteessa syytä tehdä. EU:n tukien tulee vahvistaa kahden valtion mallin edellytyksiä ja alueen vakautta pitkäjänteisellä tavalla, eivätkä ne saa hyödyntää Hamasia edes epäsuorasti. EU tarvitsee koko Lähi-idän alueella ja muiden kansainvälisten kumppanien kanssa tiivistä diplomatiaa ja yhteydenpitoa. EU:n tulee työskennellä konfliktin alueellisen eskaloitumisen estämiseksi sekä panttivankien vapauttamiseksi. EU:n tulee samalla vahvistaa pitkäjänteistä diplomaattista työtä kahden valtion mallin perspektiivin säilyttämiseksi Israelin ja palestiinalaisten väliseen konfliktiin. EU:n toiminnan Lähi-idässä on oltava uskottavaa myös sen takaamiseksi, ettei Ukrainalle saatava Lähi-idän maiden ja globaalin etelän tuki vaarannu. Tässä keskeistä on EU:n johdonmukainen suhtautuminen eri konflikteihin ja niihin liittyviin kansainvälisen oikeuden kysymyksiin. EU:n ja sen jäsenvaltioiden tarvittava yhteistyö valmius- ja evakuoitokysymyksissä EU-maiden kansalaisten turvallisuuden takaamiseksi on jatkossakin tärkeää, ottaen huomioon erityisesti alueellisen eskalaation riski

Asialista:

Venäjän hyökkäys Ukrainaan	s. 4
Armenia-Azerbaidzhan	s. 7
Israelin ja sen lähialueen tilanne	s. 10

Ulkoministeriö

TAVOITEMUISTIO

ITÄ-10 Jyrki Terva

13.10.2023

Asia

Venäjän hyökkäys Ukrainaan

Kokous/tapaaminen

Ulkoasiainneuvosto 23.10.2023

Laatijan ja muiden käsittelijöiden yhteystiedot

Jyrki Terva UM ITÄ-10, jyrki.terva@gov.fiLaura Hassinen UM ITÄ-20, laura.hassinen@gov.fiMaria Kauko UM POL-10, maria.kauko@gov.fi**1. ESILLÄ OLEVAT KYSYMYKSET**

Ulkoasiainneuvoston kokouksessa 23.10. on esillä Venäjän hyökkäys Ukrainaan.

2. SUOMEN TAVOITE

Suomi pitää tärkeänä, että EU jatkaa vahvaa, tehokasta ja yhtenäistä vastaamista Venäjän sotilaalliseen hyökkäykseen Ukrainaan. EU:n tulee edelleen johdonmukaisesti lisätä pakotteita Venäjää ja Valko-Venäjää kohtaan Venäjän aggression jatkuessa. Suomi pitää tärkeänä ja pyrkii aktiivisesti vaikuttamaan siihen, että pakotteiden asettamisessa kiinnitetään erityistä huomiota pakotteiden tehokkaaseen toimeenpanoon ja pakotteiden kiertämisen estämiseen.

Suomi tukee vankasti Ukrainan itsenäisyyttä, suvereniteettia ja alueellista koskemattomuutta. Suomi korostaa, että EU:n vahvaa poliittista, taloudellista ja sotilaallista tukea Ukrainalle sekä materiaaliapua ja humanitaarista apua Ukrainaun tulee jatkaa ja lisätä. (U 87/2022 vp) Suomi valmistautuu myös osallistumaan Ukrainan jälleenrakennukseen.

Suomi tukee presidentti Zelenskyin aloitetta Ukrainan rauhansuunnitelmasta oikeudenmukaisen ja kestävän rauhan takaamiseksi. Suomi katsoo, että rauhansuunnitelmalle on tärkeää saada mahdollisimman laaja tuki. EU:n ja jäsenvaltioiden tulee jatkaa aiheesta käytäviä keskusteluja globaalien kumppanien kanssa eri foorumeilla.

Suomi sitoutuu voimakkaasti tukemaan Ukrainaa ja sen jälleenrakentamista ja on avoin erilaisille rahoitusratkaisuille Ukrainan tukemiseksi. Rauhansuunnitelma on EU-budjetin ulkopuolinen väline, jonka tarkoituksena on parantaa EU:n kykyä ehkäistä konflikteja, rakentaa rauhaa ja vahvistaa kansainvälistä turvallisuutta. Suomi tukee Euroopan rauhansuunnitelman (European Peace Facility, EPF) käyttöä ja lisäämättäomittamista Ukrainan tukemiseksi. Rahaston roolia voidaan edelleen kasvattaa Ukrainan

jälleenrakennuksen alkaessa. On tärkeää varmistaa, että Ukrainan tukea koskevat toimenpiteet toteutetaan nopeasti, joustavasti sekä Ukrainan tarpeet huomioon ottaen. Suomi suhtautuu myönteisesti EU:n ja sen jäsenvaltioiden tuleviin Ukrainalle annettaviin turvallisuussitoumuksiin Eurooppa-neuvoston 29.6. päätelmien mukaisesti.

Suomi katsoo, että EU:n tulee tehdä mahdollisimman pian päätös seuraavasta avustustoimenpiteestä Ukrainalle Euroopan rauhanrahastosta. Lisärahoitusta tarvitaan Ukrainalle annettavan aseellisen ja muun varustetuen jatkamiseksi. On tärkeää saavuttaa pidemmän aikavälin näkymä Ukrainan tukemiseen ja parantaa avun ennakoitavuutta. Suomi tukee eurooppalaisen puolustusteollisuuden kapasiteetin vahvistamiseen tähtääviä toimenpiteitä. Hyödynnetään kaikki mahdolliset yhteishankinta- ja rahoitusjärjestelmät niin EU:n kuin Naton yhteydessä.

Suomi tukee Ukrainan asevoimien kapasiteetin vahvistamiseen keskittyvän EU:n sotilaallisen avustusoperaation toimintaa ja tavoitteita (EU Military Assistance Mission in support of Ukraine, EUMAM Ukraine) ja osallistuu operaation koulutustoimintaan.

3. NEUVOTTELUTILANNE

Ulkoasiainneuvoston kokouksessa esillä on Venäjän hyökkäyssota Ukrainassa ja EU:n toimet. Esillä ovat todennäköisesti ajankohtainen tilanne, sotilaallinen tuki Ukrainalle ja turvallisuussitoumukset.

Edellisen kerran ulkoasiainneuvosto keskusteli aiheesta 20.7.

4. TAUSTA

Arviot Ukrainan vastahyökkäyksen etenemisestä vaihtelevat ja kokonaiskuva vastahyökkäyksen menestyksestä tarkentuu.

Venäjä on jatkanut iskuja siviilikohteisiin Kiovaan, Ukrainan satamiin, energiainfrastruktuuriin ja muualle Ukrainaan. Kahovkan padon räjähdystuho 6.6. on aiheuttanut laajamittaista vahinkoa ihmisille, asutukselle ja ympäristölle. Venäjä järjesti syyskuussa laittomat paikallisvaalit väliaikaisesti miehittämillään, Ukrainalle kuuluvilla alueilla.

EU:n viimeisin eli 11. pakotepaketti hyväksyttiin 23.6. Sen tavoitteena on mm. vahvistaa pakotteiden kiertämisen ehkäisemistä. EU:n nimittämä pakotteista vastaava erityislähettiläs jatkaa keskusteluita kolmansien maiden kanssa pakotteiden toimeenpanosta.

EU:n ja jäsenmaiden tuki Ukrainaan on 81 mrd. euroa mm. makrotaloustuen, ulkosuhderahoituksen, humanitaarisen avun, puolustusmateriaalituen ja Ukrainasta paenneiden tuen kautta. Komissio antoi 20.6. asetusehdotuksen Ukraina-tukivälineestä, joka sisältää enintään 50 miljardin euron tuen Ukrainalle vuosina 2024–2027. Komission esitys Ukraina-tukivälineestä tulee neuvoston käsittelyyn.

Suomen kannat komission esitykseen Ukraina-tukivälineestä linjataan erikseen osana EU:n monivuotisen rahoituskehityksen 2024–2027 välitarkastelua. Suomi on osoittanut tukea Ukrainaan hyökkäyssodan alettua vuodesta 2022 noin 2,1 miljardia euroa. Tästä 1,4 miljardia on puolustustarviketukea, ja yli 570 miljoonaa humanitaarista apua ja kehitysyhteistyövaroja.

Kehitysyhteistyövaroihin on laskettu vuonna 2022 tilapäistä suojelua saaneiden ukrainalaisten vastaanottoon kohdistetut 350 miljoonaa euroa, koska kyseessä ovat ODA-kelpoiset pakolaismenot. Siviilipuolen materiaaliapua Ukrainaan on toimitettu yli 18 miljoonan euron arvosta (n. 2000 tonnia). Siviilipuolen materiaaliapua toimitetaan Ukrainaan EU:n pelastuspalvelumekanismin kautta. Energiasektorin materiaaliavun (generaattorit, muuntajat) osalta Suomen lahjoitukset ovat yksi suurimmista EU-alueella. Suomi valmistautuu kansallisesti osallistumaan Ukrainan jälleenrakennukseen. Ulkoministeriö valmistelee kansallista Ukrainan jälleenrakennussuunnitelmaa yhteistyössä yksityisen sektorin kanssa. Varsovassa järjestetään Ukrainan jälleenrakennusmessut 14.–15.11. Messuille osallistuu UKKMI Tavio ja lähes 50 suomalaisyrityksen delegaatio.

Ukrainan presidentti Zelenskyi julkisti marraskuussa 2022 kymmenen kohdan rauhansuunnitelman (Peace Formula) ja ehdotuksen rauhansuunnitelmaan liittyvästä huippukokouksesta. Suomi sekä EU ovat ilmaisseet tukensa Ukrainan aloitteelle ml. huippukokouksen järjestämiselle. Rauhansuunnitelmasta on järjestetty kaksi korkean virkamiestason kokousta, seuraavaa tietävästi suunnitellaan. Suomi voi harkita johtoroolia ympäristöturvallisuudessa, jossa Suomella on alan osaamista ja jo käynnissä olevaa yhteistyötä Ukrainan kanssa.

Komissio antoi kesäkuussa suullisen arvion Ukrainan edistymisestä EU-jäsenyysprosessin edellyttämien ehtojen toimeenpanossa. Varsinainen keskustelu Ukrainan edistymisestä käydään komission syksyllä julkaistavan laajentumispaketin yhteydessä.

Eurooppa-neuvosto totesi 29.6. antamissaan päätelmissä, että Euroopan unioni ja sen jäsenvaltiot ovat valmiita osallistumaan yhdessä kumppanien kanssa tuleviin Ukrainalle annettaviin turvallisuussitoumuksiin, jotka auttavat Ukrainaa puolustautumaan pitkällä aikavälillä, estämään hyökkäykset ja vastustamaan pyrkimyksiä horjuttaa vakautta. Päätelmissä todetaan, että EU ja sen jäsenvaltiot tarkastelevat tässä yhteydessä pikaisesti tällaisen osallistumisen menettelytapoja. Nämä sitoumukset tehdään kunnioittaen kaikilta osin tiettyjen jäsenvaltioiden turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa ja ottaen huomioon kaikkien jäsenvaltioiden turvallisuus- ja puolustusedut. Eurooppa-neuvosto seuraa tilanteen kehittymistä. Keskustelua turvallisuussitoumusten sisällöstä, erityisesti sotilaallisesta tuesta ja koulutuksesta, on jatkettu ulkoasiainneuvostossa 20.7. sekä epävirallisessa Gymnich-ulkoministerikokouksessa 31.8. Osana EU:n Ukrainalle annettavien turvallisuussitoumuksien kokonaisuutta Euroopan ulkosuhdehallinto on tehnyt myös alustavan ehdotuksen enintään 20 miljardin euron suuruisen Ukrainan tukirahaston perustamisesta Euroopan rauhanrahaston yhteyteen.

EU on tähän mennessä myöntänyt Euroopan rauhanrahaston (European Peace Facility, EPF) kautta n. 5,6 miljardia euroa rahoitusta Ukrainalle toimitettavalle puolustusmateriaalituelle. Lisäksi rauhanrahastosta on rahoitettu EUMAM Ukraine -operaatiota.

EUMAM (EU Military Assistance Mission) -operaation koulutustoimet ovat edenneet hyvin. Valtaosa jäsenmaista, Suomi mukaan lukien, on tähän mennessä tarjonnut koulutusta operaation puitteissa. Operaation tavoitteena on kouluttaa 30 000 ukrainalaissotilasta vuoden 2023 aikana. Suomi osallistuu myös EUAM Ukraine -siviilikriisinhallintaoperaatioon, tällä hetkellä operaatioon lähetettynä on kymmenen suomalaista asiantuntijaa. EUAM Ukraine tukee Ukrainan viranomaisten valmiuksia sotarikostutkimuksissa. Lisäksi operaatio on aloittanut yhteistyön Europolin, Frontexin ja Ukrainan viranomaisten kanssa laittoman asekaupan ja salakuljetuksen ehkäisemiseksi. Operaatio toimii Kiovassa, Odessa ja Lvivissä sekä liikkuvalla asiantuntijaryhmällä.

Ulkoministeriö**TAVOITEMUISTIO**

ITÄ-20 Mäkeläinen Anni

9.10.2023

Asia

Armenia-Azerbaidzhan

Kokous/tapaaminen

Ulkoasiainneuvosto 23.10.2023

Asiakirjat

Ei asiakirjoja

Laatijan ja muiden käsittelijöiden yhteystiedot

Anni Mäkeläinen, ITÄ-20, anni.makelainen@gov.fi, +358 50 4319 884

Max Hatvala, POL-10, max.hatvala@gov.fi, +358 50 478 7474

Lauratuulia Lehtinen, KEO-70, lauratuulia.lehtinen@gov.fi

1. ESILLÄ OLEVAT KYSYMYKSET

Ulkoasiainneuvosto keskustelelee ajankohtaisesta tilanteesta Armenian ja Azerbaidžanin välillä sekä EU:n mahdollisesta reaktiosta Azerbaidžanin sotilasoperaatioon Vuoristo-Karabahissa 19.9.

2. SUOMEN TAVOITE

Suomi pitää tärkeänä, että EU jatkaa aktiivista roolia Armenian ja Azerbaidžanin välisen dialogin fasilitoimiseksi. Maiden välillä tulee pyrkiä suhteiden normalisointiin sekä pitkäaikaiseen ja kestäväan rauhaan.

Tilanne alueella on muuttunut nopeasti, mikä pakottaa myös EU:n reagoimaan uuteen tilanteeseen ja tutkimaan vaihtoehtoja. Suomi on valmis tarkastelemaan eri vaihtoehtoja EU:n toimiksi.

Suomi pitää tärkeänä, että EU jatkaa ja vahvistaa kokonaisvaltaista tukea Armenialle. Armenia tarvitsee niin välitöntä humanitaarista tukea pakolaisten vastaanottamiseksi kuin pitkäaikaista, yhteiskunnan kriisinkestokyvyn varmistavaa tukea.

EU:n siviilikriisinhallintaoperaatio EUMA:n (EU Mission in Armenia) tarkkailijoiden läsnäolo Armeniassa tukee alueen vakautta. Suomi on valmis tarkastelemaan operaation toiminnan vahvistamista ja EU:n ja Armenian välisen turvallisuuteen ja puolustukseen liittyvän yhteistyön syventämistä Armenian suvereniteetin ja alueellisen koskemattomuuden takaamiseksi.

Kansainvälisille toimijoille on taattava pääsy ja läsnäolo Vuoristo-Karabahiin alueelle mahdollisesti palaavien ja sinne jääneiden oikeuksien turvaamiseksi sekä läpinäkyvän tiedonsaannin takaamiseksi.

3. NEUVOTTELUTILANNE

Kokouksessa kuullaan EU:n ulkosuhdehallinnon ja komission tilannekatsaus sekä esityksiä EU:n mahdollisiksi toimiksi.

EU:n ulkoasioiden ja turvallisuuspolitiikan korkea edustaja Josep Borrell antoi julkilausumat Vuoristo-Karabahiin tilanteesta 19.9. ja 21.9.

EU:n neuvoston pj Charles Michel ja komission pj Ursula von der Leyen tapasivat Armenian pääministeri Nikol Pašinjanin Euroopan poliittisen yhteisön kokouksen yhteydessä 5.10. vahvistaen EU:n taloudellisen ja poliittisen tuen Armenialle ja sen alueelliselle koskemattomuudelle.

Pj Michel on esittänyt Armenialle ja Azerbaidžanille kutsun tavata Brysselissä lokakuun lopulla.

4. TAUSTA

Azerbaidžan käynnisti 19.9. vuorokauden mittaisen sotilasoperaation Vuoristo-Karabahissa, vastauksena Armenian asevoimien väitettyihin provokaatioihin. Azerbaidžan sanoi iskeneensä ainoastaan sotilaskohteisiin, mutta alueelta paenneet ovat raportoineet myös siviilikohteiden tuhoutumisesta. Kuolleita ja haavoittuneita on kansainvälisen Punaisen Ristin tietojen mukaan satoja. Armenia on kiistänyt, että sillä olisi ollut joukkoja alueella ja todennut sotilaiden olleen Karabahiin omia turvallisuusjoukkoja. Azerbaidžan ei tee eroa näiden välillä. Azerbaidžanin operaatio käynnisti Armeniassa mielenosoituksia, joissa vaadittiin pääministeri Pašinjanin eroa.

Tulitauosta sovittiin 20.9. Venäjän rauhanturvaajien välityksellä seuraavin ehdoin: 1) jäljellä olevien Armenian joukkojen vetäminen alueelta 2) Vuoristo-Karabahiin joukkojen täydellinen aseistariisunta ja hajottaminen 3) Azerbaidžanin ja Vuoristo-Karabahiin välisten keskusteluiden aloittaminen väestön integroimiseksi Azerbaidžaniin ja heidän oikeuksiensa turvaaminen. Ensimmäiset keskustelut käytiin 21.9. ja 25.9. Vuoristo-Karabahiin *de facto* viranomaiset ilmoittivat 28.9. tasavallan lakkauttamisesta 1.1.2024 alkaen.

Sotilasoperaation seurauksena käynnistyi laajamittainen muuttoliike Vuoristo-Karabahista Armeniaan. Armeniaan on paennut tähän mennessä yli 100 000 henkeä, joten Vuoristo-Karabahiin alue on käytännössä tyhjentynyt. Armenia on ilmoittanut ottavansa vastaan halukkaat tulijat. Monilla on sukulaisia tai ystäviä Armeniassa, joiden luokse majoittua, mutta Armenia tarvitsee kansainvälisen yhteisön pitkäaikaista tukea tilanteen hoitamiseen. EU on antanut humanitaarista apua 10 MEUR, aktivoinut unionin pelastuspalvelumekanismen sekä ilmoittanut 15 MEUR budjettituesta Armenialle. EU-maista humanitaarista apua ovat luvanneet tai lähettäneet tähän mennessä Ranska, Saksa, Ruotsi, Espanja, Kypros, Liettua ja Tanska.

Armenia on huolissaan Azerbaidžanin mahdollisesta halukkuudesta jatkaa sotilasoperaatiota, ml. maakäytävän (ns. Zangezurin käytävän) avaamiseksi kanta-Azerbaidžanin ja sen eksklaavi Nahitševanin toisistaan erottavalle Syunikin alueelle Armenian eteläosissa Iranin vastaisella rajalla. Iran on toistuvasti todennut, ettei se hyväksy rajamuutoksia lähialueillaan. EU:n siviilikriisinhallintaoperaatio EUMA (EU

Mission in Armenia) on aloittanut tehostetun tarkkailun Armenian puoleisen raja-alueen läheisyydessä, seuraten miten Armenia reagoi Azerbaidžanin sotilasoperaatioon. EUMA toimii vain Armeniassa, eikä siten partioi Vuoristo-Karabahin alueella. Armenian puolella tilanne on tämänhetkisten tietojen mukaan rauhallinen. Suomi osallistuu EUMA-operaatioon seitsemällä lähetetyllä asiantuntijalla.

Tilanne ennen Azerbaidžanin sotilasoperaatiota oli ollut jännittynyt jo pitkään. Taustalla oli mm. Azerbaidžanin toteuttama, Vuoristo-Karabahin kanta-Armeniaan ainoana maareittinä yhdistävän Lachinin käytävän tosiasiallinen sulkeminen liikenteeltä joulukuussa 2022, minkä seurauksena alueen humanitaarinen tilanne heikentyi nopeasti. Alueella oli jo kuukausia ollut pulaa ruoasta, lääkkeistä ja polttoaineesta.

Kansainvälinen yhteisö on kehottanut Armeniaa ja Azerbaidžania palaamaan rauhanneuvotteluihin, jotka vuoden 2020 sodan jälkeen ovat edelleen päättämättä. Keskeinen kysymys neuvotteluissa on ollut Vuoristo-Karabahin status ja alueen armeeniväestön asema. Kansainvälisen oikeuden mukaan Vuoristo-Karabah kuuluu Azerbaidžanille. Sekä Armenia että Azerbaidžan oli kutsuttu Euroopan poliittisen yhteisön tapaamiseen Granadaan 5.10. missä maiden johtajien tapaamista pidettiin mahdollisena. Azerbaidžan perui viime hetkellä osallistumisensa. EU:n neuvoston pj Michel on esittänyt osapuolille kutsun tavata Brysselissä lokakuun lopulla.

Kansainvälinen yhteisö tuomitsi nopeasti Azerbaidžanin sotilaallisen voiman käytön. EU vaati pj Michelin ja KE Borrellin suulla Azerbaidžania pidättäytymään sotilaallisen voiman käytöstä. Ranska kutsui koolle YK:n turvallisuusneuvoston hätäkokouksen 21.9. Armenia pyysi kokouksessa YK:n rauhanturvaajia alueelle. Azerbaidžanin pitkäaikainen tukija Turkki sen sijaan puolusti sotilasoperaatiota. Venäjän alueelle sijoittamat rauhanturvaajat pysyivät tilanteessa passiivisina, suojaten lähinnä itseään ja joitakin siviilejä. Venäjä on esittänyt voimakasta kritiikkiä Armenian pääministeri Pašinjanin toimista, joiden se katsoo vievän maata kauemmas Venäjältä ja kohti länttä.

Ulkoministeriö

TAVOITEMUISTIO

ALI-10

Wacklin Sami

17.10.2023

Asia

Israelin ja sen lähialueen tilanne

Kokous/tapaaminen

Ulkoasiainneuvosto 23.10.2023

Asiakirjat

Laatijan ja muiden käsittelijöiden yhteystiedot

Sami Wacklin, ALI-10, sami.wacklin@gov.fi, +358295350741**1. ESILLÄ OLEVAT KYSYMYKSET**

Israelin ja sen lähialueen tilanne terroristijärjestö Hamasin hyökkäyksen jälkeen

2. SUOMEN TAVOITE

EU:n tulee osoittaa yhtenäisyyttä ja vahvaa otetta ajankohtaisessa Lähi-idän tilanteessa, joka alkoi eskaloitua terroristijärjestö Hamasin hyökättyä Israeliin 7.10.2023. EU:n tulee tuomita jyrkästi Hamasin tekemät Israelin siviiliväestöön kohdistuneet terroristiset hyökkäykset sekä tunnustaa Israelin oikeus puolustaa siviiliväestöään kansainvälisen oikeuden mukaisesti.

EU:n tulee toimia vahvasti Gazan humanitaarisen katastrofin pahenemisen estämiseksi. EU:n tulee vaatia kansainvälisen humanitaarisen oikeuden noudattamista, sekä siviilien ja siviili-infrastruktuurin suojelua. EU:n on vaadittava Gazan veden-, sähkön- ja polttoaineen jakelun palauttamista, rajanylityspaikkojen avaamista sekä humanitaarisia käytäviä avun saamiseksi perille. EU:n humanitaarista rahoitusta alueella on lisättävä.

EU:n tuen palestiinalaishallinnolle tulee jatkua, eikä perusteita sen keskeyttämiselle ole. Tarvittavat selvitykset tukien kohdentumisesta oikealla tavalla on vallitsevassa tilanteessa syytä tehdä. EU:n tukien tulee vahvistaa kahden valtion mallin edellytyksiä ja alueen vakautta pitkäjänteisellä tavalla, eivätkä ne saa hyödyntää Hamasia edes epäsuorasti.

EU tarvitsee koko Lähi-idän alueella ja muiden kansainvälisten kumppanien kanssa tiivistä diplomatiaa ja yhteydenpitoa. EU:n tulee työskennellä konfliktin alueellisen eskaloitumisen estämiseksi sekä panttivankien vapauttamiseksi. EU:n tulee samalla vahvistaa pitkäjänteistä diplomaattista työtä kahden valtion mallin perspektiivin säilyttämiseksi Israelin ja palestiinalaisten väliseen konfliktiin.

EU:n toiminnan Lähi-idässä on oltava uskottavaa myös sen takaamiseksi, ettei Ukrainalle saatava Lähi-idän maiden ja globaalien etelän tuki vaarannu. Tässä keskeistä on EU:n johdonmukainen suhtautuminen eri konflikteihin ja niihin liittyviin kansainvälisen oikeuden kysymyksiin.

EU:n ja sen jäsenvaltioiden tarvittava yhteistyö valmius- ja evakuoitokysymyksissä EU-maiden kansalaisten turvallisuuden takaamiseksi on jatkossakin tärkeää, ottaen huomioon erityisesti alueellisen eskalaation riski.

3. NEUVOTTELUTILANNE

Ulkoasianineuvosto käsitteli Israelin ja lähialueen tilannetta epävirallisessa videokokouksessa 10.10. Korkea edustaja Borrell julkaisi sitä ennen 8.10. koordinoitun EU27 lausunnon, jossa tuomittiin Hamasin terroristinen hyökkäys. Eurooppa-neuvosto julkaisi 15.10. lausunnon, jossa tuomittiin voimakkaasti Hamasin hyökkäys sekä korostettiin Israelin oikeutta puolustautua kansainvälisen oikeuden mukaisesti. Lausunnossa myös vaadittiin panttivankien vapauttamista, korostettiin humanitaarisen avun tarvetta sekä peräänkuulutettiin paluuta rauhanprosessiin. Eurooppa-neuvosto käsittelee Lähi-idän tilannetta ylimääräisessä kokouksessaan 17.10.

4. TAUSTA

Gazaa hallitseva terroristijärjestö Hamas aloitti lauantaina 7.10. laajamittaisen hyökkäyksen Israelia vastaan. Hyökkäys toteutettiin sekä laukaisemalla tuhansia raketteja Israeliin että tunkeutumalla Israelin alueelle ja ottamalla useita Gazan rajan tuntumassa olevia asutuskeskuksia hallintaan. Hamas otti hyökkäyksen yhteydessä 150-200 panttivankia, joita pidetään Gazassa. Panttivankien joukossa on useiden eri valtioiden kansalaisia, muun muassa useasta EU-maasta.

Israel on tehnyt Hamasin hyökkäyksen jälkeen Gazaan voimakkaita ilmaiskuja, jotka ovat vaatineet tuhansia kuolonuhreja. Se on ilmoittanut suunnittelevansa maahyökkäystä sekä vaatinut alueen pohjoisosan siviiliväestöä siirtymään etelään. YK:n mukaan miljoona gazalaista on paennut kodeistaan ja YK:n tiloista suojaa hakee 400 000 ihmistä.

Gazan humanitaarinen tilanne on hälyttävä. Jo ennen eskalaatiota lähes puolet Gazan väestöstä oli ruoka-avun piirissä. Israel on kiristänyt alueen saartoa katkaisemalla veden, sähkön, polttoaineen ja elintarvikkeiden jakelun. EU ja YK ovat vaatineet voimakkaasti mm. humanitaaristen käytävien avaamista humanitaarisen katastrofin pahentumisen estämiseksi.

Israelin ja Libanonin välisellä raja-alueella on ollut useita aseellisia selkkauksia, jotka ovat vaatineet kuolonuhreja. Alueellisen eskalaation riskiä pidetään korkeana ja sen estämiseksi on meneillään aktiivisia diplomaattisia toimia.

Myös Länsirannalla on ollut aikaisempaa voimakkaampia yhteenottoja palestiinalaisten ja siirtokuntalaisten sekä Israelin asevoimien välillä. Yhteenotot ovat vaatineet kuluneen viikon aikana yli 56 palestiinalaista kuolonuhria.

Euroopan komissio on ilmoittanut toteuttavansa selvityksen Palestiinalle annettavasta tuesta. Tarkoituksena on varmistaa, ettei EU:n tuki hyödytä edes epäsuorasti Hamasia. Lisäksi halutaan tarkastella, kohdistuuko EU:n tuki oikein muuttuneessa tilanteessa. Selvitykseen ei liity tuen jäädyttämistä. Myös Suomi on ilmoittanut tekevänsä selvityksen Palestiinan kehitysyhteistyöstä. Tarkoitus on varmistaa, että tuki kohdistuu oikein. Myöskään Suomen selvitykseen ei liity tuen jäädyttämistä.

Tapahtumiin ja EU:n rooliin liittyen liikkuu paljon disinformaatiota, jonka tehoa EU:n tulee kyetä omalla johdonmukaisella toiminnallaan heikentämään. EU:n toiminnan ja viestien johdonmukaisuus on tärkeää myös sen varmistamiseksi, että tuki Ukrainalle säilyy.

Suuri osa EU:n jäsenvaltioista on evakuoinut kansalaisiaan Israelista ja palestiinalaisalueilta. Suomi toteutti pääevakuointilennon Tel Avivista 14.10. EU:n ja sen jäsenvaltioiden tarvittava yhteistyö valmius- ja evakuointikysymyksissä EU-maiden kansalaisten turvallisuuden takaamiseksi on

jatkossakin tärkeää, ottaen huomioon erityisesti alueellisen eskalaation riski. Libanonissa olevien EU kansalaisten avustamisessa Kypros olisi todennäköisesti keskeinen kohde merievakuoinneiss